

UN MEDALION FUNERAR DESCOPERIT LA ROȘIA MONTANĂ (ALBURNUS MAIOR)

Carmen Ciongradi, Vitalie Bărcă

În cadrul campaniei de săpături de salvare din anul 2004 de la Roșia Montană, în sectorul cercetat de către arheologii Institutului de Arheologie și Istoria Artei din Cluj a fost descoperit un medalion funerar fragmentar¹ (fig. 1 a-b). Aria cercetată este situată la hotarul nord-estic al localității, la circa 0,5 km nord de șoseaua principală a localității și este cunoscută sub denumirea de „Țarina”. Zona cercetată în 2004 constă dintr-un platou înalt situat spre limita nordică a proprietății Manta Ruxandra și face parte din necropola romană de incinerare „Țarina”. Cercetările la această necropolă au început în anul 2000, fiind extinse în anul 2003, când primele limite, de sud, est și nord-est ale necropolei au fost identificate pe teren².

Medalionul a fost descoperit în secțiunea S. 046 deasupra mormântului M 85, la adâncimea de 19–33 cm, în poziție secundară (fig. 2–3). Starea de conservare este fragmentară, fiind rupt în antichitate pe diagonală; de asemenea relieful este în mare parte corodat și portretele lovite. Este confecționat din calcar, are o înălțime păstrată de 106 cm și o lățime de 50 cm. Monumentul este de tip „freistehendes Rundmedaillon”³, medalion circular de sine stătător și constă dintr-o nișă înconjurată de o cunună de frunze legate cu o *taenia* care are la partea superioară o rozetă. La partea superioară medalionul se termină într-un *acroterion* în formă de trapez, iar la partea inferioară într-un postament în formă de trapez, din care se păstrează doar partea dreaptă. În interiorul nișei se mai păstrează busturile a trei personaje reprezentate pe două registre: în cel superior în partea dreaptă se află bustul unui bărbat iar în cel inferior busturile a doi copii. În timp ce bărbatul este reprezentat sub formă de bust, deși acoperit în parte de cei doi copii din față, acestora din urmă nu le sunt reprezentate decât capetele. Capul bărbatului este deteriorat în partea inferioară iar cel al copilului din stânga este complet distrus, nemaifiind păstrată decât urechea din partea dreaptă. Bărbatul are o frizură cu părul pieptănat în față în șuvițe simetrice, pe deasupra urechilor, acoperindu-i întreaga calotă. Copilul din dreapta, probabil o fetiță, are o frizură identică dar șuvițele par aranjate în jurul unei cărări mediane. Portretele sunt sculptate de o manieră naivă, în stilul altor portrete de la Alburnus Maior: ochii exoftalmici, oblici, fără marcarea

¹ În afară de acest medalion, în aceeași campanie de săpături a mai fost descoperită și o stelă funerară anepigrafă, vezi, CIONGRADI/COCIȘ/URSUȚIU 2005, 159–166.

² *Raport de cercetare arheologică preventivă în vederea descărcării de sarcină arheologică, Roșia Montană, jud. Alba „Țarina” – 2004*, coordonator, S. Cociș. La cercetările de la această necropolă au mai participat specialiști de la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj, Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva, Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia și Institutul Național al Monumentelor Istorice București.

³ Despre tipologia medalioanelor funerare din Dacia, vezi CIONGRADI 2004, 398–405.

irisului sau a pupilei, nasul drept, gura abia conturată⁴. Spre deosebire de alte portrete, cele din medalionul nostru sunt sculptate fără adâncime, trăsăturile fețelor fiind abia schițate. Bărbatul pare să poarte o tunică plată, fără falduri. Suntem însă mai degrabă de părere că este vorba de calificarea mediocră a meșterilor din atelierul în care a fost sculptat medalionul, cărora nu le era familiară arta portretului. De o manieră asemănătoare sunt sculptate și personajele din medalionul unei stele funerare ca și a altui medalion descoperite în aceeași necropolă⁵. Este vorba de produse ale aceluiași atelier, activ pe toată durata secolului II p. Chr.

În nișa medalionului par să fi fost sculptate inițial cinci personaje. Lângă bustul bărbatului, în stânga, se mai păstrează conturul unui alt personaj, cel mai probabil soția lui, iar în partea inferioară stângă a nișei mai exista loc pentru încă un personaj, un cap de copil. Din Alburnus Maior mai provin încă patru medalioane funerare de sine stătătoare⁶, acest tip de monument negăsind o întrebuintare comparabilă cu a altor tipuri de monumente funerare, cum ar fi stela. În ceea ce privește datarea acestui medalion, în lipsa unor elemente care să ne permită o datare mai strânsă, propunem o datare în secolul II p. Chr., stela fiind un produs al atelierului menționat mai sus.

Cum spuneam la începutul acestui articol, medalionul a fost descoperit în poziție secundară, deasupra unui mormânt (M 85). El este însă căzut acolo de pe panta abruptă aflată în imediata vecinătate, când s-a și spart. Prezența acroterionului de la partea superioară, ca și a postamentului de la partea inferioară ne indică faptul că medalionul avea la partea superioară un coronament, cel mai probabil în formă de con de pin sau un sfînx, iar la partea inferioară era fixat de alt monument funerar, cel mai probabil un corp paralelipipedic de monument, sau între doi lei funerari adosați⁷.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

CIONGRADI 2004

C. CIONGRADI, Über Typologie und Chronologie der Grabmedaillons in Apulum und Micia. *Orbis Antiquus. Studia in honorem Ioannis Pisonis* (ed. C. Găzdac, C. Roman), Cluj-Napoca 2004, 398–405.

CIONGRADI, COCIȘ, URSUȚIU 2005

C. CIONGRADI, S. COCIȘ, A. URSUȚIU, O stelă funerară de la Alburnus Maior. *Corona Laureae. Studii în onoarea Luciei Țeposu Marinescu* (ed. C. Mușețeanu, M. Bărbulescu, D. Benea), București 2005, 159–166.

FODORMS.

L. A. FODOR, Führer für Freunde vaterländischer Alterthümer in verschiedenen Theilen und Ortschaften Siebenbürgens (= Lugosi Fodor András kézirata I–VIII) *Biblioteca Universitară Cluj-Napoca*, ms. 754/VII.

POP, MOGA, ALDEA 1972

C. POP, V. MOGA, I. AL. ALDEA, Noi medalioane funerare lucrate aparte din Dacia Superioară. *ActaMusNapoca* 9, 1972, 503–516.

⁴ CIONGRADI/COCIȘ/URSUȚIU 2005, 159, cu nota 1.

⁵ CIONGRADI/COCIȘ/URSUȚIU 2005, 159, pl. 1, fig. 1 (stela); atât personajele din medalionul stelei, cât și cele din nișa medalionului descoperit în aceeași necropolă (vezi nota 6) sunt sculptate de aceeași manieră cu medalionul nostru, fără respectarea dispunerii spațiale sau a anatomiei personajelor și fără redarea veșmintelor.

⁶ ȚEPOSU-MARINESCU 1982, 195, Nr. 28, Taf. XXXIII = WOLLMANN 2002, 43; POP/ MOGA/ALDEA 1972, 505, Nr. 9, Abb. 8; FODOR MS. Taf. 57 l; medalion inedit descoperit în anul 2004 în aceeași necropolă în sectorul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei Cluj, în curs de publicare.

⁷ Despre poziția și modul de expunere al acestor medalioane funerare, vezi CIONGRADI 2004, 402–403.

ȚEPOSU-MARINESCU 1982

L. ȚEPOSU-MARINESCU, Funerary Monuments from Dacia Superior and Dacia Porolissensis, BARIntSer 128, Oxford 1982.

WOLLMANN 2002

V. WOLLMANN, Roşia Montană im Altertum. Silber und Salz in Siebenbürgen. Katalog zur Ausstellung im Deutschen Bergbau-Museum Bochum (ed. R. Slotta, V. Wollmann, I. Dordea), Bochum 2002, 27–63.

EIN FREISTEHENDES RUNDMEDAILLON AUS ROŞIA MONTANĂ (ALBURNUS MAIOR)

(Zusammenfassung)

Im Sommer 2004, während der Ausgrabungen in der römischen Nekropole, die auf dem Grundbesitz „Manta Ruxandra” erstreckt, wurde ein freistehendes Rundmedaillon aus Kalkstein entdeckt (Abb. 1 a-b). Ein Fragment von der linken Seite des Medaillons fehlt, die Oberfläche ist verwittert und das Medaillon ist an mehreren Stellen bestossen. In einer runden Nische, die von einem Blätterkranz umgeben wird, sind die Büste der Verstorbenen auf zwei Reihen dargestellt: oben die Eltern und unten die Kinder. Nur die Büste des Mannes oben rechts und unten die Büste von zwei Kindern sind erhalten. Ursprünglich waren aber fünf Personen in der Nische dargestellt. Die Gewänder sind nicht angegeben, was auf die Fertigkeit des Handwerkers zurückzuführen ist. Aus derselben Nekropole stammen ebenfalls eine Grabstele und noch ein Rundmedaillons, auf denen die Porträts ähnlich wiedergegeben werden. Die Gesichtszüge sind ähnlich auch auf anderen Monuments in Alburnus Maior dargestellt und typisch für eine Werkstatt, die über das ganze 2. Jh. n. Chr. tätig war. Aus Alburnus Maior stammen noch vier freistehende Rundmedaillons, was beweist, dass dieser Typ der Grabmonumenten dort keine Verbreitung fand, im Gegensatz mit anderen Typen, wie Grabstelen. Das Rundmedaillon wurde nicht *in situ* entdeckt (Abb. 2–3) und stand wohl auf einem Schaftblock oder zwischen zwei Rücken an Rücken liegenden Löwen.

Fig. 1 a. Medalionul funerar, depozit Roșia Montană.
Abb. 1 a. Freistehendes Rundmedaillon, Roșia Montană.

Fig. 1 b. Detaliu medalion funerar, depozit Roșia Montană.
Abb. 1 b. Einblick des freistehenden Rundmedaillons Roșia Montană.

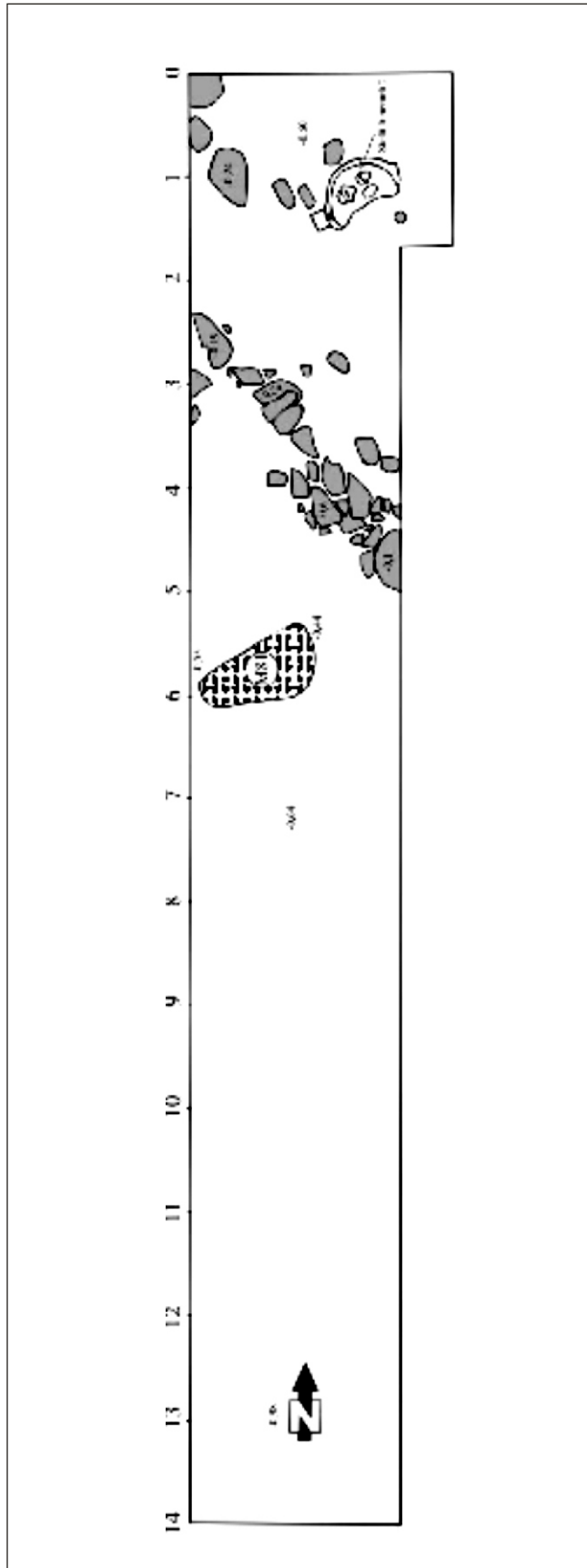

Fig. 2. Secțiunea S. 046 cu medalionul funerar.
 Abb. 2. Abschnitt S. 046 mit dem freistehenden Rundmedaillon.

Fig. 3. Medalionul funerar în momentul descoperirii.
Abb. 3. Das Freistehende Rundmedaillon bei der Entdeckung.